

הוא היה אומר שהעולם עומד על שלושה דברים: "על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". תורה זה מה שיוֹרֵד מלמעלה למטה. עבודה, הכוונה היא עבודת הקורבנות ובהמשך תפילה. יש פירוש אחד שעבודה זו המלאכה, אבל זה הפירוש, כך הרב מברטנורא וכך כל הפרשנים, שעבודה היא עבודת הקורבנות. עבודה היא תפילה, ותפילה היא מה שעולה מלמעלה למטה. "ועל גמילות חסדים" - גמילות חסדים היא מה שיוצֵר את הקשר, את ההשלמה בין אדם לאדם, מה שמאפשר למציאות הזאת להתרחש בכלל.

מי שבעצם יתבונן יגלה שאלה הם שלושת האבות שלנו בדיוק. אנחנו בספר בראשית בפרק א' באבות. הסדר הוא הפוך - אברהם אבינו זה חסד - "תיתן אמת ליעקב חסד לאברהם". כל האבות זה גם תורה וגם תפילה, גם אברהם התפלל, אבל אברהם אבינו כל עניינו, כל גילויו בעולם מופיע דרך חסד. יצחק אבינו הוא לא סתם תפילה, יצחק אבינו הוא הקורבן בעצמו. יצחק אבינו הוא הבן הנעקד. יצחק אבינו על המזבח מגלה לעולם כולו שבעצם האיל הוא תמורתו. שהקורבן במהות של עבודת הקורבנות זה לא קורבן, אלא זה אני שמתבטא דרך משהו אחר לגמרי. ויעקב האיש התם ויושב האוהלים - יעקב הוא התורה שיוֹרֵד מלמעלה למטה. יעקב הוא זה שמעביר כבר תורה לכל בניו. איך כתוב שם באותו פסוק בישיעהו? שלעתיד יבוא הגויים ויאמרו "לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו". חז"ל שואלים מיד, אל בית אלוהי יעקב ולא אל בית אלוהי יצחק ואל בית אלוהי אברהם? הם אומרים לנו פשוט, שאורחותיו ודרכיו זה יעקב. ההסבר הוא פשוט, שאברהם מלמד את יצחק, אבל הוא גם מלמד את ישמעאל, גם את בית קטורה, גם את בני הגר ואת כל העולם כולו. הוא אברהם העברי אבל הוא אב המון גויים, ולכן הוא צריך ללמד את העולם מהרמה הכי ישרה וראשונית שהעולם יכול להבין, כלומר, מהחסד, מהישרות. אברהם אבינו יגלה לעולם איך מגיעים אל הקב"ה, אבל אתם יודעים איך הוא יעשה את זה? הוא יטע אשל בבאר-שבע, ושם הוא יקרא בשם ה' אל עולם. אברהם אבינו הוא ההפך מהמושג תורה, כי מה בעצם קרה בתורה? התורה פירושה שירדה תורה מהר סיני. "משה קיבל תורה מסיני", פירושו שעם שלם הלך להר סיני, ומשה עלה אל הערפל אשר שם האלוהים", ואפילו העם הזה שהיה מוכן כל-כך לקבל את התורה לא עמד בזה. ומשה גילה שהתורה יורדת מהשמים לארץ. אתם יודעים מה אברהם גילה? לאברהם לא היה רב ולא אב שאצלו הוא למד. אברהם זה לא יצחק שקיבל מאברהם, ולא יעקב שקיבל מיצחק. אברהם גילה שהנשמה שלנו מתאימה למעלה, ולא שהלמעלה מתאים אלינו. אברהם גילה את הישרות הכי טבעית שיש פה. אברהם גילה שבעצם באדם עצמו יש את ההליכה אל בעל הבירה. אברהם מופיע אחרי אלפיים שנות תוהו בעולם, ואחרי אלפיים שנות תוהו בעולם חייבים שמישהו יגלה קודם כל בעצמו, מטבעו, מישרותו את האלוה. אפשר היה ישר לבוא להר סיני, אז היה האלוהי מדבר איתנו, והיינו מקבלים תורה, אבל היינו עקומים. אברהם אבינו לימד מהי הישרות של האדם שמגיע בעצמו אל התורה. זה חסד, זאת הכנסת האורחים של אברהם זאת האמונה שאברהם מפיץ. זאת הריצה לסדום של אברהם אבינו, זאת התפילה על סדום. זאת אי ההבנה של אברהם אבינו שעומד מול הקב"ה ואומר "חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט" בפרשות שלנו. זה העמוד הראשון.

יצחק אבינו הוא כבר העמוד של העבודה. יצחק אבינו הוא ביטול מוחלט מוחלט מוחלט של האני. הוא כבר לא רואה, הוא כבר הוא כבר עיוור, המציאות הקיימת לא קיימת מבחינתו. הוא כל כולו נעקד, הוא שוכב על המזבח. הוא ההתמסרות הכי גדולה אל הקב"ה. יעקב אבינו שכבר אין לו כמו יצחק להעביר גם לעשיו וגם ליעקב, הוא כבר זה שיכול להופיע בעולם, ולגלות שהתורה מגיעה אל עם אחד, ויש לו שניים-עשר בנים שכולם שייכים לאותה תורה, והיא תועבר לעולם שבאמת מתאים לה, רק בינתיים עוד לא יכול לקבל אותה. לכן אחרי הפסוק הזה של "לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" מיד מופיע הפסוק הבא "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

אברהם אבינו, יצחק אבינו ויעקב בעצם מופיעים בזמן מאוד דומה לשמעון הצדיק בכנסת הגדולה, ואני

רוצה להסביר את זה לאט לאט. אנחנו זוכרים מה עשו אנשי כנסת הגדולה לפני כל מה שכתוב פה? אנחנו כל ימינו, כל הקשר שלנו עם הקב"ה הוא תוצר של אנשי כנסת הגדולה. אנשי כנסת הגדולה קבעו מטבע לתפילה, קבעו שלוש תפילות. אנשי כנסת הגדולה קבעו את תפילת שמונה-עשרה, את כל זה קבעו אנשי כנסת הגדולה. אתם יודעים למה? מסיבה פשוטה, כי כשהתחילה הכנסת הגדולה בעצם נגמרה הנבואה. ומה היא בעצם הנבואה? הנבואה היא שהקב"ה מלמעלה יוצר דו-שיח עם האדם, יש בעולם דו-שיח אלוקים - אדם. כשהנבואה מסתיימת קובעים אנשי כנסת הגדולה שהדו-שיח הזה חייב להימשך, ואז הם קובעים מטבע וקביעות לתפילה. זה אולי נשמע יותר טכני, זה אולי נשמע פחות אדיר מלהיבא ולקבל מלמעלה. אבל אז מחברים אנשי כנסת הגדולה עולם שיורד ברמתו מהמצב שבו הקב"ה בא אלינו, ויוצרים מצב שבו האדם פונה כל ימיו אל הקב"ה. כך נוצרת תפילה.

אברהם אבינו מגיע לעולם שבו היו אלפיים שנות תוהו. אלפיים שנות תוהו שדו-שיח בין אדם לאלוקים נוסה בהם הרבה פעמים, אבל הוא אף פעם לא הצליח להתמיד. היו איזה פנסים כאלה של חנוך, נוח ומתושלח, אבל לא נוצר אף פעם מצב של חברה, של עם, של מציאות שיש בה דו-שיח בין אדם לאלוקים. אברהם אבינו לא מוכן לקבל את זה שיכולה להיות חברה שלמה שאין בה שום ממד אלוקי, שום ממד של צדק, שיש סדום שאין בה בכלל אפילו עשרה צדיקים. הוא לא יכול לקבל את זה, הוא לא יכול להבין איך יכול להיות דבר כזה, כי הוא מאמין באדם קודם כל. אברהם אבינו עוד הרבה לפני שהוא הולך ל"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", עוד הרבה לפני שהוא מקים את המזבח בין בית-אל ובין העי, לפני שאנחנו פוגשים אותו בלך לך, הוא עושה נפשות בחרן. כשהוא מקיים את מצוות לך לך נאמר "ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן", ורק אז "ויקומו ויבואו ללכת ארצה כנען".

איך הוא עושה נפשות בחרן? חז"ל אומרים דבר מאוד מעניין, זה נמצא לפנינו במקור 9. חז"ל אומרים שששת אפים שנה יש בעולם הזה, והם מחולקים - אלפיים, אלפיים ואלפיים. אלפיים השנים הראשונות, כך אומרים חז"ל במסכת עבודה זרה לפנינו במקור 9, שאלפיים השנים הראשונות תוהו. שני אלפים הבאים - תורה, שני אלפים הבאים - ימות המשיח. שני אלפים פירושו שמה שמתרחש אז בעולם הוא תוהו. "שני אלפים - ימות המשיח", פירושו שיכול להיות ימות משיח אז אם נזכה. אז מתעניינת הגמרא לדעת מתי בדיוק מתחילות אלפיים שנות התורה? ומתי מסתיימות אלפיים שנות התוהו? למה אנחנו היינו מצפים שמתי מתחילות אלפיים שנות התורה? במתן תורה. וכך שואלת הגמרא "שני אלפים תורה - מאימת?" "אי נימא ממתן תורה?" - אולי ננסה להגיד ממתן תורה? והגמרא עושה שם חשבון ואומרת שזה לא יוצא בכלל אלפיים, זה הרבה יותר שנים מאלפיים, לא תגיע ככה לששת אלפים. אלא אומרת הגמרא, איפה מתחילים אלפיים שנות התורה? זה מרתק "מ'ואת הנפש אשר עשו בחרן". האונקלוס הפרשן הפשטן כשהוא מתרגם "ואת הנפש אשר עשו בחרן", הוא לא מרשה לעצמו לתרגם "ואת הנפש אשר עשו בחרן", כלומר, את העבדים שהם רכשו שם. קודם כל כי אונקלוס לא מכיר את הביטוי לעשות נפש. אני מבין איך עושים חפץ, איך עושים דבר, איך עושים... . אומר אונקלוס שלעשות נפש "ית נפשתא דשעבידו לאוריתא בחרן". את הנפשות שעשו לתורה, שקירבו לתורה, שקירבו אל עצמם בחרן.

שם כותב החזקוני בפסוק הזה על "ואת הנפש אשר עשו בחרן", כותב החזקוני מילים בודדות "כאן מתחיל מתן תורה". אל תתבלבלו, מתן תורה לא מתחיל בהר סיני, שם מתחילה התורה מן השמים, אבל כאן נגמרים אלפיים שנות התוהו. אלפיים שנות התוהו מסתיימות כשקמים לעולם שלשה עמודים: העמוד הראשון הוא העמוד של גמילות חסדים, זה העמוד שיוביל את הנפש הישרה של האדם בהמשך אל העבודה ואל התורה. אגב, הסדר של האבות הוא בדיוק הפוך מהסדר של שמעון הצדיק. בסדר של שמעון הצדיק מדובר על הסדר אחרי שכבר מכירים את האבות. בסדר של האבות מדובר על המצב של איך יוצאים מן המבול?

אגב, על שלוש עבירות הגיע המבול לעולם, אלה הן שלוש העבירות שעליהן נאמר "ייהרג ואל יעבור". המבול הגיע לעולם בגלל שפיכות דמים. המבול הגיע לעולם בגלל גילוי עריות ובגלל עבודה זרה. "הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", חז"ל אומרים שאלה הם שלוש הדברים. אומר המהר"ל מפראג כל-כך נפלא, שעבודה זרה זה בדיוק אנטייתזה של עבודה. שפיכות דמים זה בדיוק האנטייתזה של גמילות חסדים. גילוי עריות זה בדיוק האנטייתזה של תורה. כי מה זה תורה? תורה בא לומר שיש משהו עליון שאני הגוף שלי יכול להתחבר אליו. גילוי עריות אומר שכל הנשמה שלי מתחברת אל המשהו הכי תחתון שיש. המושך הוא העפר, באין מגבלות, באין יכולת בכלל להתרומם. ואברהם, יצחק ויעקב צריכים ליצור עולם מחודש, והם יוצרים אותו על שלושה עמודים. לימים אנחנו נדע שהסדר הוא תורה שבאה מעבודה ומגמילות חסדים. אבל כשזה מתחיל מתוך עולם של מבול זה מתחיל קודם כל מגמילות חסדים ואחר-כך מהפניה של האדם אל הקב"ה - מעבודה מיצחק, ואחר-כך אפשר להגיע ליעקב.

באחד מהמקומות או מר המהר"ל דבר שאני חושב שהוא מדהים.. מסכת אבות גם היא כמעט תמיד מחולקת לשלושה חלקים. "על שלושה דברים העולם עומד...". "שלושה דברים אמרו אנשי כנסת הגדולה", "על שלושה דברים העולם קיים...". כשרבן יוחנן בן זכאי מבקש מתלמידיו ללכת ולראות איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם? אז הם אומרים לו מה, ואז הם אמרו שלושה, שלושה דברים. הכל מחולק לשלושה שלושה. תמיד התעניינתי בשלושה האלה. ראשית, השלושה אגב מאוד ברור לי. כשהיינו ילדים קטנים אז כשציינו בדף משהו היו לנו שני ממדים של אורך ורוחב. יותר מאוחר הצלחנו לתפוס שיש עוד ממד, ויש בעצם שלושה ממדים שאנחנו יכולים ל... אותם. הממד השלישי בנוי על שני הממדים הראשונים. אין עומק אם אין על הדף בינתיים אורך ורוחב. אינני יודע בדיוק באיזה גיל זה מתרחש, אני זוכר שאצלי זה התרחש מאוחר. אבל לממד השלישי של העומק אתה יכול להגיע מתוך שני הממדים הראשונים. שלושה דברים הם בעצם משהו שלישי שנוצר משני דברים.

המהר"ל מסביר את זה בצורה מדהימה אצל האבות. בואו תראו את המהר"ל שמופיע מצד ימין בעמוד השני במקור 8 הארוך. אנחנו לא נקרא את כולו, אלא רק נראה טיפה טיפה מלמעלה, ואז נגיע אל הנקודה הזאת. בהתחלה הוא אומר: "ותדע כי אלו שלשה דברים שהם התורה והעבודה וגמילות חסדים, כמו שהיו אלו שלושה עמודי עולם, ניתנו לשלושת האבות שהם אברהם יצחק ויעקב שהם יסודות ואבות העולם". כי אנחנו בבראשית ובפרק א' באבות עוסקים ביסודות עולם המוסר אחרי התווה. וגם ספר בראשית אחרי שהוא עבר את משה קיבל תורה מסיני, את אדם עד נוח ונוח עד אברהם, הוא עובר ליצירת ה"על שלושה דברים העולם עומד". כמו הבריאה של העולם אני בורא את עצמי, אני בורא את החברה, ואני בורא את המציאות. פרק א' הוא הבריאה, הוא הבראשית.

אחרי שאומר המהר"ל את החלוקה של אברהם, יצחק ויעקב, מי שירצה יראה את זה אחר-כך בפנים, מגיע המהר"ל אל הקטע "וכל הדברים האלו יש לך להבין ממה שאמר (שמות י"ט) 'בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים', הנה המהר"ל נכנס לשלושה. הפסוק "בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים" מופיע בתחילת מתן תורה. מהו החדש השלישי? בחדש סיוון - ניסן, אייר, סיוון, "בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים... באו מדבר סיני".

... אותו תנא מהגליל "ברוך רחמנא", זה ביטוי מעניין, ברוך ה'. "דיהב לן אוריין תליתאיי", תורה משולשת, נ"ך - נביאים וכתובים. "על ידי תלתאיי", מרים, אהרון ומשה, אז המשה הוא השלישי. "לעם תלתאיי", עם ישראל הוא משולש מכוהנים, לוויים וישראלים. "ביומא תלתאיי", שלושת ימי ההגבלה, ואז ניתנת התורה. "בירח תלתאיי", כמו כל דבר בצה"ל, נו, מה אתה רוצה להגיד פה? אומר המהר"ל "ומפני שהתורה תלתאיי", כיוון שהתורה עניינה שהיא משולשת "נתנה בזכותו של יעקב שהוא היה שלישי לאבות, וכמו כן נתנה התורה בחדש שלישי", הוא מסביר. עכשיו אומר המהר"ל מדרש שאני משער לעצמי שכולנו זוכרים

אותו מהגן, אבל ההבנה שלו היא אדירה, ברשותכם זה שיעור במושגי זיווג ושידוך מה שעושה עכשיו המהר"ל. "וזוה שרמז אליעזר עבד אברהם", נכון שאליעזר הולך לחפש אישה ליצחק. "זה שרמז אליעזר עבד אברהם שנתן לרבקה נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם". אחרי שהוא לוקח אותה, והוא מבין שאותה הוכיח הקב"ה ליצחק, עוד מעט ניזכר איך הוא הבין שאותה הוכיח, הרי זה דבר פלאי, כי מי אמר לך, ואולי יש עוד כמה נשים נחמדות? ואולי היא מאוד מאוד גומלת חסדים אבל היא לא מתאימה ליצחק. מה זה קשור ליצחק? מי אמר לך שזאת הנקודה? אז אחר-כך נתן אליעזר לרבקה את המתנות האלה שהוא "בקע משקלו". מה הוא נתן? "נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה שעשרה זהב משקלם". "ובמדרש שהביא אותו רש"י ז"ל בקע משקלו רמז לשקלי הקרבנות שנאמר בהם בקע לגלגולת ושני צמידים על ידיה רמז לשני לוחות מצומדות", שני לוחות הברית. "עשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברות שבהם". זה שמדרש אומר את זה, זה בסדר גמור, אבל למה רש"י מביא את זה על התורה? מה הוא צריך שם? רש"י כנראה אומר, לא איכפת לי מה הוא נתן לה במתנה, אלא אם כן המתנה באה לבטא משהו. הוא נתן לה בטח הרבה דברים, אבל אם התורה טרחה להגיד כנראה המתנה באה להגיד משהו.

מסביר המהר"ל, זה פלאי פלאות. "ולמה היה מרמז דווקא דברים אלו? אבל פירוש זה מפני שראה שהיא גומלת חסדים, כמו שנאמר 'ואומר אליה הטי נא כדך ואשתה'. 'ואומר אליה', הוא עשה חשבון. 'הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק', הוכחת, זאת הוכחה. 'אותה הוכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני'. ופירש רש"י ז"ל אותה הוכחת ראויה היא לו", ליצחק, "שתהא גומלת חסדים וכדי היא ליכנס בביתו של אברהם". מישהו פעם אמר לי שזה סימן שהיא מאוד מתאימה לחותן, אבל למה זה סימן שהיא מתאימה ליצחק? מה זה קשור בכלל? אומר רש"י פלאי פלאות. "ורמז לה כיוון שיש לה גמילות חסדים שהוא עמוד אחד ראויה היא ליצחק שיש לו עמוד העבודה שהוא עמוד השני", שהוא בדיוק המקביל ההפוך. גמילות חסדים זה הכוח שלי להתחבר אל כל אחד ואחד כאן. עבודה זה היכולת שלי להתנתק מכאן ולהתחבר אל הקב"ה. אם היא גומלת חסדים היא ההשלמה של העמוד של יצחק. זה רק מתחיל. וממילא תהיה היא "ראויה בשביל זה", שמהשילוב הזה, "שיצא ממנה יעקב שיש לו עמוד ג' הוא עמוד התורה", שהוא העמוד השלישי שהוא עמוד התורה. זה סוד בזיווג, שאם היא עמוד גמילות החסדים והוא עמוד העבודה ואלה שני עמודים סותרים, מזה יצא העמוד השלישי של התורה. מהי התורה? היא הברור מלמעלה הנה למטה שהכל בעצם אחד. אומר המהר"ל: "כי האחד נמשך אל אחר, וכמו אברהם עצמו בשביל שהיה לו עמוד אחד שהוא גמילות חסדים, זכה שיצא ממנו יצחק שהיה לו העמוד השני, ומן יצחק שהיה לו העמוד השני יצא ממנו יעקב שהיה לו העמוד השלישי. כי כל אלו ג' עמודי עולם שייכים זה לזה ששלושת עמודי עולם".

אגב, מה אמר רבן שמעון בן גמליאל? על מה העולם קיים? העולם קיים על הדין על האמת ועל השלום. השלום זאת גמילות החסדים. האמת - זה תיתן אמת ליעקב. האמת - זאת משה אמת ותורתו אמת. הדין, כמו התפילה של יצחק, זאת מידת הדין שיצחק אבינו ניחן בה. זה הבן הנעקד, זה יצחק אבינו שמגלה כל הזמן, בניגוד כל-כך גמור לחסד של אברהם, את הדין. דין ושלום לא מסתדרים אחד עם השני. משה אמת ותורתו אמת, אבל כשמשה עולה להר סיני, והוא מגיע לאיזושהי מדרגה גבוהה, גבוהה, גבוהה, בדרך שם למעלה אנחנו מתנתקים ממנו לגמרי, אנחנו מאבדים אותו, אנחנו לא יכולים להמשיך. אברהם אבינו הוא ההפך הגמור. אתם זוכרים מה קורה לאברהם אבינו בהר המוריה? זה פלאי פלאות. אברהם אבינו עולה יחד עם יצחק להר המוריה, זה ממש שלושת עמודי העולם. אברהם אבינו עולה יחד עם יצחק להר המוריה, ומה הוא אומר לנערים עם החמור? "שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם". ומה קורה? הכל נגמר, מזבח. אז פסוק אחרון אחרון "וישב אברהם אל נערי ויקומו וילכו יחדיו אל באר-שבע וישב אברהם בבאר-שבע". איפה יצחק? אברהם ויצחק עוזבים את הנערים כשהם יושבים עם החמור. הם עוזבים את הנערים היושבים עם החמור, ואיך חז"ל

אמרו שם באותו מדרש ידוע כשהם הגיעו לשם ביום השלישי? "וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק", והוא שואל את הנערים הנמצאים שם עם החמור "תגידו לי אתם רואים שם משהו?" הם אומרים לו: בטח רואים, רואים הרים, רואים חול. מה רואים? רואים יפה. הוא שואל את יצחק: אתה רואה משהו? ויצחק אומר לו: אני בוודאי רואה, בדיוק שם אני רואה הר וענק קשור על ההר המשובח, וגם אברהם רואה. אז הם מתחילים לעלות ולעלות, והנערים יושבים עם החמור, כמו שכתוב שם "הואיל ואינכם רואים אלא כמותו", אז שבו עם החמור. הם הולכים ומתנתקים מהחמור, מהחומר, מההרים ומהחול, והם עולים, עולים, עולים, והם מגיעים לשיא המציאות של דין, כי הדין הוא הקורבן הזה של עקידת יצחק. וזה התפילה הזאת, עבודת הקורבנות, זאת העבודה הכי קשה שיש, זאת התמסרות מוחלטת אל הקב"ה. הדין - שכל דין שדן דין לפני הקב"ה, מעלה עליו הקב"ה כאילו הוא נעשה שותף למעשה בראשית. הדין הוא לא פשרה, הדין לא מאפשר איזה שהן פשרות כאלה או אחרות כדי ליצור מציאות של לפני משורת הדין.

יצחק אבינו עולה עם אברהם, הם מגיעים למעלה, הנה הוא על המזבח, עכשיו נגמר הכל, האיל בא תמורתו, ועכשיו צריך לקיים את ההבטחה. ההבטחה הייתה "נשתחוה ונשובה עליכם". יצחק אבינו לא יכול לשוב. יצחק אבינו לא יכול לחזור אל הנערים עם החמור, הוא מנתק מהם, הוא מרומם, הוא שייך לעולם שכולו דין. הוא שייך לעבודה, הוא כל כולו התעלה מלמטה למעלה. חז"ל קוראים לזה בקודים שלהם - לאן הלך יצחק? לאוהלי שם ועבר. הוא לא פה. הוא ישפיע עלינו בעולם הזה מהלא פה שהוא נמצא בו. הוא לא רואה את יעקב ואת עשיו. הוא ישפיע עלינו מהלא רואה הזה. הוא זוכר הברית. אברהם, ולדעתי שם נמצאת שיאה של העקידה, היה יחד עם יצחק שם ליד המזבח. אברהם עכשיו יורד מהר המוריה שהוא עצמו יצר ביחד עם יצחק, הולך אל הנערים שנמצאים עם החמור, שם להם יד על הכתף "ויקומו וילכו יחדיו אל באר-שבע". זה אברהם שלפני רגע היה ב"וילכו שניהם יחדיו" עם יצחק. כמה אלפי שנות אור הוא התרחק מהנערים עם החמור שלא רואים כלום, שרואים חול. אני סבור ששיאה של העקידה, דיברנו על זה פעם, זה לא לעלות להר המוריה, אלא להוריד את הר המוריה אל הנערים עם החמור, זה אברהם.

אברהם זה השלום, יצחק זה הדין, שניהם לא יכולים לרדת יחד, מי שיחבר את שניהם זה יעקב, זאת האמת - זה ה-א', ה-ת' וה-מ' של האמצע. "על שלושה דברים העולם עומד: על הדין" מפה ועל השלום מפה ועל האמת באמצע. לכן רבן שמעון בן גמליאל הלך בסדר אחר, כי הוא רצה למקם את האמת באמצע בין הדין והשלום. האבות, שמעון הצדיק, שירי כנסת הגדולה, בואו נחשוב רק רגע מה זה שמעון הצדיק? שמעון הוא כהן גדול, שמעון כהן גדול זה שילוב מאוד מעניין של שבטים. שמעון ולוי פעם הלכו יחד, אבל בשלב מסוים הם התנתקו, ומרגע שהם התנתקו זה הגיע עד כדי שנשיא שמעוני כבר היה זמרי בן סלוא. שמעון הצדיק הוא הכהן הגדול, הוא לא רבן והוא לא רבנו, הוא שמעון ולוי ביחד. שמעון הצדיק מה עניינו? הוא משיירי כנסת הגדולה, הוא שיריים, מה שנשאר. זאת האוטונומיה שלו, זה יחודו שהוא משיירי כנסת הגדולה. במה עוסקים אנשי כנסת הגדולה? בעולם שהולך לחורבן הקשה שלו עוד מעט. איך ממשיך עולם לא לרדת למבול אלא לעמוד? איך אפשר להעביר לעולם את שלושת העמודים האלה?

הרב סולוביצ'יק, זכר צדיק לברכה, בלי להתייחס בכלל אל המשנה, נדמה לי שהוא מחבר בצורה מרתקת גם את אנשי כנסת הגדולה ואת האבות שלושת הדברים מזה, וגם את המסר המרכזי של אנשי כנסת הגדולה מזה. מקור 11. "שתי המסורות בהלכה, המייחסות את מקור התפילה לאברהם ולאבות האחרים ואת קביעת נוסח של תפילה לאנשי כנסת הגדולה". אנחנו יודעים בגמרא שכתוב שתפילות אבות תיקנו, זאת מסורת אחת. אברהם שחרית, יצחק מנחה, יעקב ערבית. המסורת השניה אומרת לנו באותו עמוד שתפילות כנגד קורבנות תיקנום, ומי שתיקן אותם כנגד הקורבנות, קבע את הנוסח ואת המטבע הם אנשי כנסת הגדולה. אנחנו גם יודעים שהם תיקנו את תפילת שמונה-עשרה, עד שאחר-כך אחר-כך בא שמואל

הקטן ומוסיף את הברכה שלו וכך הלאה.

שתי המסורות האלו, זו שמייחסת את מקור התפילה לאבות, שלושת האבות שעליהם העולם עומד, וזו שמייחסת את מקור התפילה לכנסת הגדולה שמשייריה נקבע על שלושת הדברים שהעולם עומד "מגלות את ההשקפה היהודית על הזהות של קהילות הנבואה והתפילה". מעניין מאוד המושג הזה - קהילת נבואה וקהילת תפילה. "הנבואה והתפילה בעלות הברית צמחו באותו רגע ממש בו פתחו אברהם והאלוהים בדו-שיח מוזר". אז פתאום מנבאים, ואז אברהם מתחיל להתפלל. הוא מתפלל על סדום, הוא הולך אל המקום אשר עמד שם לפני האלוקים, הוא מתפלל, והקב"ה מדבר אליו. "בזמן מאוחר יותר, כאשר האנשים הטמירים של הכנסת המופלאה הזאת היו עדים לכך שיום הקיץ הבהיר של קהילת הנבואה", קהילת הנבואה אלה הם נביאים בני נביאים שהקב"ה מנבא אליהם, והם מתנבאים. "שיום הקיץ הבהיר של קהילת הנבואה, שהיתה מליאת צבע וקול, עמדה ליהפך לליל סתיו עצוב של אלם נורא שאינו מואר עוד על-ידי חזון ה', הם סירבו להיכנע למציאות היסטורית ואכזרית זו, ולא נתנו לדו-שיח בין האלוהים והאדם להסתיים. כי אנשי כנסת הגדולה ידעו כי בעקבות היעלמותו של דו-שיח זה מתחום התודעה של הקהילה היהודית", אם לא תהיה תודעה קבועה לדו-שיח קבוע בין האדם לאלוקים, "תפסיד הקהילה את הקרבה האינטימית של האלוהים, ועל-ידי כך היא תפסיד גם את המעמד של ברית", כי אין ברית, אין יותר מה שאתה קשור אליו, אין דמות דיוקן. "בתפילה מצאו את גאולת דו-השיח, והם עמדו על כך שדו-השיח יתמיד לעולם. אם האלוהים לא המשיך לקרוא את האדם, הם דרשו שהאדם יקרא לאלוהים. וכך הועתק דו-השיח של ברית ממישור הנבואה אל מישור התפילה".

עכשיו העיקר. "שי קהילות מורכבות ממבנה משולש", גם קהילת הנבואה וגם קהילת התפילה. עכשיו דבר פלאי. "משום שיש בהן שלושת הגופים - אני, אתה", זה הקב"ה, "והוא", ועוד שניה נראה מי זה הוא. "הנביא אשר האלוהים מגלה לו את סודו חייב תמיד לזכור שהוא נציגם של 'הם' אנונימי". זה לא דו-שיח בינך לבינו, זה דו-שיח שבו אתה צינור של איזה שהם "הם", ובאבוד ההם אתה בכלל לא קיים. "אשר בשבילם מיועד דבר ה'. שום אדם, ויהא גדול ומכובד, אינו ראוי לדבר האלוהים אם הוא מדמה בלבו כי דבר ה' הוא נכסו הפרטי שאינו ניתן לגלות לאחרים". רק עכשיו אני חושב, אתם זוכרים מה קרה למשה רבינו כשבא אליו הקב"ה ואמר לו "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי" והכל יהיה דרכך. אז אומר לו משה: ריבונו של עולם, אני לא אפול במוקש שאתה שמת לי". "הרף ממני ואשמידם", פירושו, שיהיה לנו דו-שיח שלנו ולא יהיה "הם", זה לא עובד. אבל הוא אומר לו יותר מזה, זה פלאי פלאות, הוא אומר לו: "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך". אומר רש"י: מה פתאום הוא הזכיר עכשיו את האבות? אמר לו משה: ריבונו של עולם כיסא שעומד על שלוש רגליים אתה רוצה להמיר בכיסא על רגל אחת? עכשיו אנחנו מבינים מה זה שלוש הרגליים? זה לא דרשה. כיסא שעומד על שלוש רגליים, על אבות העולם, על שלושה העמודים שהעולם עומד עליהם, אני לא יכול למלא אותו. אני לא יכול להיות תורה, עבודה וגמילות חסדים. "זה משה האיש לא ידענו מה היה לו". "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך", הנביא יש לו אני, אתה והם בעולם הנבואה שלו.

עכשיו מגיעה התפילה, זה מדהים. מסיים הרב סולוביצ'יק "בדומה לכך אסור שקהילת התפילה תהיה רק ענין לשניים: 'אני' חולף הפונה אל 'הוא' נצחי", זה לא יתכן. "הכרחי לצריך אחרים. האדם חייב להימנע מתפילה המכוונת רק למען עצמו". הוא לא יכול להתפלל על עצמו, אין לו בנוסח שלנו. הדבר הראשון שעשו לו בנוסח שלנו זה שכל פעם כשבא לו להתפלל על עצמו אמרו לו את זה בלשון רבים. זה פלאי פלאות. איפה המקור שחייבים להתפלל בלשון רבים דווקא לגבי תפילת הדרך? בתפילת הדרך הגמרא בברכות שואלת מה מתפלל אדם שהולך בדרך? כמה הוא צריך לצאת מן העיר? ומה הוא מתפלל? תפילת הדרך, אלה ימים שצריך להתפלל הרבה תפילת הדרך בכל, בכבישים ובכל. הגמרא שואלת: איך מתפללים תפילת הדרך? אז היא אומרת נוסח: "יהי רצון מלפניך ה' אלוהי ואלוהי אבותי שתולכיני לשלום ותדריכני ותגיעני למחוז חפצי". אז אומרת הגמרא: לא, הכל מצוין, אבל "לעולם לישתף איניש נפשיה

דהדי ציבורא". אתה חייב לומר את זה באופן ציבורי אחרת זה לא תפילת הדרך. זה מעניין, מילא אתה אומר לי להגיד כך בתפילת שחרית, אז בטח כולם רוצים "ברך עלינו את השנה הזאת". אבל לגבי תפילת הדרך, אני נוסע בשלוש בלילה בקצה השני של העולם, כולם ישנים, מה זה "לישתף איניש נפשיה דהדי ציבורא", הרי הציבור ישן? אם תוך כדי שאתה בודד בדרך אתה לא מבין שאולי בצד השני של הגלובוס יש לך אח בודד גם בדרך אתה לא יכול לפנות אל הקב"ה לגבי עצמך. אתה חסר, אין לך בכלל תפילה שלך.

שלושת העמודים האלה מחוברים. "הכרחי לצרף אחרים, האדם חייב להימנע מתפילה המכוונת רק למען עצמו. לצורת הריבוי של התפילה נודעת חשיבות מרכזי בהלכה. בעת צרה אסור לו לאדם לשקוע בסבלו, להרהר רק בעצמו, להתעניין רק בעצמו, ולבקש את האלוהים רק למען עצמו". אגב, זה פלאי פלאות, יצחק לא יכול לרדת אל הנערים. הוא מידת הדין, הוא התפילה הגדולה, הוא הנעקד, הוא עבודת הקורבנות. אז אברהם יורד אל הנערים, והם הולכים יחדיו לבאר-שבע. ומה יצחק עשה נשאר שם למעלה? אז חז"ל אומרים שהוא הלך לאוהלי שם ועבר, אבל תכל'ס איפה פוגשים אותו בפעם הבאה? זה הפלא ופלא. בפעם הבאה פוגשים אותו בבאר לחי רואי. הוא הלך אל ישמעאל שלפי חז"ל היה אחד משני הנערים שהיו למטה עם אברהם, אבל הוא לא פגש אותו בתחתית ההר, כי יצחק זה הדין, זה התפילה. הוא הלך אל ישמעאל כדי להחזיר אותו בתשובה, להביא אותו חזרה אל אברהם, הם באו ביחד להלווייתו של אברהם, והוא מחזיר את הגר אל אברהם. כי התפילה של יצחק אולי גורמת לנערים כרגע מתחת להר לחשוב שהוא מנותק, אבל במקום אחר לגמרי בבאר לחי רואי הוא הולך לחבר את אותם נערים עם הגר חזרה אל אברהם. כי את התפילה שלו הוא קיבל מהאבא שלו שגילה את הגמילות חסדים. רק מהשידוך הזה יכולה להיווצר העמידה השלישית של יעקב - של תורה.